

Antonija
Eremut

Danski zalog hrvatskoj spomeničkoj baštini

Međunarodna konferencija *Ejnar Dyggve: Creating Crossroads*
ORGANIZATORI Institut za povijest umjetnosti – Centar
Cvito Fisković Split i Odsjek za umjetnost i kulturalne studije
(IKK) Sveučilišta u Kopenhagenu
Split, 7. - 9. studenog 2013.

Danski arhitekt, arheolog i povjesničar umjetnosti Ejnar Aksel Petersen Dyggve (1887.-1961.) mnogobrojnim je objavljenim publikacijama obilježio percepciju kasnoantičke i ranosrednjovjekovne arhitekture u Europi. Posebno je važan za Split, Solin i Dalmaciju, jer opsežni dio njegova rada sačinjava upravo “solinski opus” (*Grad Salone: raspored i topografija: istraživanja u Saloni I, Nova istraživanja o prijelazu preko rijeke Jadro kraj Salone, Kršćanska Salone, Starokršćansko groblje Marusinac: istraživanja u Saloni III.*). Naime, od 1922. godine iskapao je u Solinu, a od 1929. do 1932. bio je arhitekt konzervator Arheološkog muzeja u Splitu. Nakon Drugog svjetskog rata, točnije 1949. godine, istražuje salonitanski kršćanski kulturni centar, te sve do 1960. često boravi i istražuje u Dalmaciji, posebno u Solinu i Splitu. Zbog doprinosa istraživanju stare Salone proglašen je počasnim građaninom Solina i smatra se najglasovitijim istraživačem ranokršćanske Salone poslije don Frane Bulića. Usprkos njegovu značaju, u europskoj povijesti umjetnosti je slabo poznat izvan kruga stručnjaka. Hrvatska je pak svijetli primjer – njegova ostavština, koju je 1958. godine velikuodušno poklonio gradu Splitu, kod nas je vrlo cijenjena, pa Dyggve predstavlja nezaobilaznu referencu kada se govori i piše o arheologiji Salone, Splita i Dalmacije.

Institut za povijest umjetnosti – Centar Cvito Fisković Split, u suradnji s Odsjekom za umjetnost i kulturalne studije Sveučilišta u Kopenhagenu, organizirao je međunarodnu konferenciju naslovljenu *Ejnar Dyggve: Creating Crossroads*, koja se održala u Splitu od

7. do 9. studenog 2013. godine. Pokretačka ideja bila je obnova povijesno umjetničkih i kulturnih veza između Hrvatske i Danske na temelju opusa ovog istraživača, podjednako relevantnog za obje zemlje. Konferencija je okupila hrvatske i danske stručnjake čiji je rad usmjeren ka komparativnom revidiranju europske umjetnosti i arhitekture u procesu tranzicije iz razdoblja kasne antike i poganskih kultura do srednjovjekovnog kršćanstva.

Šesnaest sudionika skupa izlagalo je i raspravljalo o temama vezanim uz Dyggveov opus. Slavko Kačunko je obradio Dyggveove motive i metode u kontekstu novog čitanja kompleksne genealogije odnosa između povijesti arhitekture i povijesti umjetnosti. Također je problematizirao suradnju, ali i kompeticiju Ejnara Dyggvea i Ljube Karmana. Jasna Jeličić-Radonić nadopunila je i dijelom korigirala pojedine urbane elemente Dyggveove Salone, odnosno njegovog viđenja osnovnog razvoja ovog antičkog grada, saznanjima utemeljenim na istraživanjima novijeg datuma. Prije svega to se odnosi na zapadni ulaz amfiteatra zatvoren naknadnom izgradnjom gradskih bedema, zatim temeljito istraživanje istočnih gradskih vrata (*Porta Andetria*) te ubiciranje novog foruma s Jupiterovim hramom kao okosnice razvoja istočnog dijela grada (*Urbs orientalis*). Dinu Milinoviću je upravo ovaj forum, iz vremena Dioklecijana, poslužio za razmišljanje o procesu prijelaza iz poganske u kršćansku antiku. Milinović je stoga misao o postupnoj transformaciji Salone i prilagodbi povijesnim okolnostima suprotstavio uvriježenoj zamisli o nasilnom

↑ Sudionici konferencije

Ejnar Dyggve: Creating Crossroads

zatiranju tradicionalnih poganskih kultova od strane kršćana, potkrepljujući svoju tezu širim društveno-političkim kontekstom Rimskog Carstva. Søren Dietz je kalidonski Heroon naveo kao prototip i inspiraciju za ranokršćansku baziliku, te ga usporedio sa salonitanskim grobljem Marusinac. Tu je u 5. st. sagrađena trobrodna bazilika kojoj je sa sjeverne strane nadograđena druga crkva, vjerojatno bez krova, u literaturi poznata kao *basilica discoperta* (otvorena bazilika). Oko mogućnosti postojanja ovakvog tipa bazilike na Marusincu razvila se i rasprava, jer prema mišljenju Miljenka Jurkovića, voditelja Međunarodnog istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek, nema dovoljno znanstvenih dokaza da bismo danas upotrebljavali taj termin. Goran Nikšić i Ivo Vojnović usredotočili su na Dioklecijanovu palaču, odnosno na nove nalaze po pitanju planiranja,

dizajniranja i konstrukcije carskog stana (Nikšić) te na pretpostavljeni izgled carskih prostorija u sjeverozapadnom uglu palače i njene moguće kolorističke aspekte (Vojnović). Joško Belamarić osvrnuo se na Dyggveovu interpretaciju carske rezidencijalne palače kao prostorne manifestacije novih ceremonijalnih postavki kulta rimskog cara kao Jupiterova sina, uspostavljenog od samog Dioklecijana. Podsjetio je da je Robert Adam još u 18. st., upravo pri posjetu Splitu, došao na zamisao o klimaksu u arhitekturi kao odnosu individualnih prostorija i njihovog ritmičkog rasporeda duž osi kretanja (splitski je Peristil jasan primjer oprostorenja koncepta klimaksa). Tonči Milošević i Željko Perković za temu su odabrali interpretaciju i nado-punu Dyggveove rekonstrukcije kasnoantičke palače u Polačama na Mljetu, koju je upravo ovaj danski istraživač uveo u literaturu, dok

je Radoslav Bužančić izlagao o pluteju iz Crkve Sv. Bartula na Resniku, otkrivenom 2011. godine. Ovaj pleterom ukrašeni plutej je primjer reutilizacije mramora oltarnih pregrada predromaničkih crkvi pri obnovi porušenih crkava nakon Tridentskog sabora. Tomislav Marasović, Dyggveov suradnik za života, govorio je o njegovom tumačenju podrijetla predromaničke arhitekture i umjetnosti u Dalmaciji, istraživanju pojedinih ranosrednjovjekovnih građevina i nalazišta, te o Dyggveovom doprinosu proučavanju ranosrednjovjekovnih liturgijskih instalacija i skulptura. Miljenko Jurković je razmatrao koncept *adriobizantizma* te problem kontinuiteta i diskontinuiteta kasne antike i ranog srednjeg vijeka, a Jens Fleischer Dyggveove kapitule *adriobizantskog* stila i sakralni prostor. Anne Pederson i Søren Kaspersen usredotočili su se na Dyggveova istraživanja u danskom Jellingu, poznatom po kamenim runama (Jelinškom kamenju), grobnim humcima i crkvi Haralda I., prvog kršćanskog vladara Danske, dok je Anne Haslund Hansen za temu odabrala Uskrsnju izložbu 1944. godine.

Zanimljivost prvog dana skupa zasigurno je bilo predstavljanje rezultata arheoloških istraživanja na lokalitetu *Ad basilicas pictas*, u Ulici Domovinskog rata u Splitu, gdje je pronađen antički amfiteatar iz 4. stoljeća, promjera 80 metara.

Zadnjeg dana sudionici su imali jedinstvenu priliku popeti se na skelu restaurirane kupole splitske katedrale. Posjetili su i Salonu gdje im je Miroslav Katić održao izlaganje o salonitanskim svetištima *sub divo*, a Nenad Humski je sudionicima skupa poslao priopćenje o tijeku i rezultatima digitalizacije Dyggveovog splitskog arhiva.

Međunarodna znanstvena događanja poput ovog skupa predstavljaju lijepi primjer smjera kojim se hrvatska povijest umjetnosti treba kretati, s ciljem pozicioniranja naše kulturne i povijesne baštine na europskoj mapi. Jer, u vremenu slabo naklonjenom humanističkim znanostima i humanizmu općenito, kulturni i intelektualni klimaksi (da parafraziramo tezu sa skupa) itekako su nam potrebni! ✕